

odlomek iz Alešovčevih «Ljubljanskih slik» o gostilničarjih. Dalje govori o ostajališčih, trakterijah, o napijanju, o imenih in izveskih starih gostiln. Največ prostora je odmeril «imenopisu» (jezik je sploh precej starinski), kjer so po stari mestni razdelitvi navedene redoma vse gostilne in zabeležene razne znamenitosti. Žal, je splošni, pravi kulturnozgodovinski del precej na kratko in površno obdelan, več pozornosti pa je pisec posvetil zgodovinskim opazkam. Mestoma postane to naštevanje golih historičnih dejstev skoro suhoparno in bi več svežosti v pripovedovanju spisu le koristilo. Vseeno bo delo vsakomur, ki se zanima za ljubljansko preteklost, posebno še zgodovinskemu pisatelju in kulturnemu zgodovinarju, nudilo obilo skrbno zbranega gradiva. V tem je piščeva zasluga.

Knjižica je opremljena s precejšnjim številom podob iz preteklosti in iz naših dni, večinoma so to perorisbe, ki so za reprodukcijo na hrupavem časopisnem papirju najbolj primerne. Risbe so delo dveh, kvalitativno zelo nenakovrednih rok. Naslovna stran kaže staro majoliko s slovenskim napisom. Delo bi bilo zaslužio v splošnem solidnejšo in trpežnejšo opremo.

Nastala je ta knjižica iz tistega notranjega, čustvenega razmerja do domačega kraja, ki je izvor in temelj plemenite domovinske ljubezni. Zavoljo tega duha spoštovanja je nam vsem, ki ljubimo in želimo ohraniti nepokvarjeno vse, kar je lepega ostalo od nekdanje Ljubljane, tudi to skromno delo, ki z ljubeznijo odkriva marsikatero že napol pozabljeno potezo iz minulih dni, simpatičen dokument, da «stari Ljubljančani» še niso vsi izumrli. K. D.

SRBSKO - HRVATSKA DELA

Zofka Kveder-Demetrovič: Po potevima života. Novele i ertice. Zagreb 1926. Str. 68.

V tej poslednji knjigi, s katero je Zofka Kvedrova zaključila svoje književno delovanje, ki ji je prineslo dokaj slovesa, občutno opaziš naglo pojemanje moči oblikovanja, ki se razblinja v popolnoma osebno vzdihovanje, okrepljeno z mučno zagrenjenostjo, ki je stvariteljska sila ni mogla objektivirati v umetnine. O umetnosti sploh ne moremo govoriti. Knjiga vsebuje trinajst novel in ertic, ki jih uvaja preludij: «Čovjek treba, da se oslobodi želja, da' bude sretan, inache će postati rob sudbine, ako cijeli svoj život bježi za srećom. Glavno jest, da razvijemo sve snage, koje su u nama. Ako to učinimo, išćezne pojam sudbine. Pregaranje želje za srećom, jest ujedno najviša i najveća sloboda.»

Ta modrost, ki si jo pasivni ljudje kaj radi ponavljajo, je sama na sebi lahko prav lepa in dobra, ne more pa biti temelj leposlovnemu delu, ki bi naj bilo nekak odpev na to osnovno miselno izpoved. Toda baš vseh teh trinajst ertic je samo namembno prikazovanje trpljenja ženske v vseh mogočih inačicah, dasi ta trpljenja niso niti dovolj plastično prikazana, niti nimajo moči in prepričevalnosti umetniške resničnosti, čeprav so življensko lahko docela verjetna. Prav za prav o novelah niti govoriti ne morem, ker to so po večni čustvene razplamtelosti, ki so ujete v zelo ohlapen okvir neke epičnosti. Objektivnost, ki je le plod mirnega gledanja, primerne oddaljenosti od predmeta in borbe za obliko in ki je predpogoj vsakemu epskemu umotvoru, se je morala umakniti nezdravi, zaradi osebne izravnoteženosti še stopnjevani subjektivnosti, ki je neznosna. Naposled je omembe vredno tudi dejstvo, da so tudi nastopajoče osebe pretirano izoblikovane. Žena na primer je po večini prikazana kot nedolžna žrtev, ki jo hoče ves svet uničiti, dočim je moški sejalec zla vseh vrst. Ali pa umetniško nemogoča idealizacija, kakor jo najdeš v «Dva liječnika», kjer nalikuje stari poljski zdravnik bleđi literarni dobričini iz kakega starega

meščanskega romana, dočim je njegov mlajši tovariš naiven mladič, ki bi imel domovinsko pravico v starokopitni povestici iz prejšnjega stoletja, da sploh ne govorim o plehkosti črtice same. «Uzaludne pouke» zaslužijo za oceno, da jim ponovim kar njihov naslov, dočim je «Vapaj za utjehom» sentimentalen plač, viseč v zraku nedonošenosti, ki se oglašča tudi iz «Jada», primerne komaj za kak almanah. Prav ista tvorna onemoglost se razodeva iz «Švelje» in črtice «Stari i novi adet», ponavljajoča se v «Želji za prašanjem», usihajoča v raztresenih «Aforizmih». Boljša je novela «Gospodja Agata», ki bi jo morda rutiniran romancier porazširil v dobro povest, primerno razdeljujoč svetlobo in sence, brez jeze in ugibanja. Tudi «U Zagorju» je primerno čitljiva novelica, ki bi jo snovno in slogovno lažje pripisoval kakemu pisatelju iz «Kresa» ali pa prvih letnikov «Zvona» kakor pa moderni pisateljici.

Slogovno so ti spisi diletantski. O zgoščenosti in plastičnosti in izgrajenosti bi le težko govoril. Neka ohlapnost, prelita s cenim lirizmom, nadomešča potrebne lastnosti pripovednega umotvora. Dialogi, v kolikor razgibavajo dejanje, so nebitveni in psihološko zelo blede, kvečjemu prikrojeni robato tipiziranim junakom teh črtic. Občutno moteče je tudi svojevoljno poseganje pisateljice same v potek prizorov, da se ne moreš ubraniti mučnega vtisa, kako avtorica bolešno in užaljeno — čeprav morda osebno upravičeno — kaže nase in na svoje vzglede, ter obtožuje... Obtožbe pa vendar niso nikake umetnine!

Škoda, da je ta knjiga izšla, ki je bila verjetno napisana v zelo trpki dobi razočaranja in grenkob, a je baš zato umetniško nezadostna in močno kvari celotno sliko pisateljskega dela Zofke Kvedrove. Miran Jarc.

VI. Velmar - Janković: Robovi. Komedijska jedna tajne. Beograd. Geca Kon. 1926.

Janković, kakor se je pokazal že v svoji noveli «Ivan Mandušin» (1922), spada med najresnejše oblikovatelje sedanosti. Proč od dnevnih senzacij in lažnivega umetnikovanja živi v delu, ki je močan izraz sodobnosti, obenem pa podoba človeka, kot je bil, kakršen je, kakršen bo. Že v «Mandušinu» je Janković ustvaril vrsto tipov, ki so mojstrsko plastični in živi nosilci življenjskih struj, ki jih čutimo dandanes. Od «Mandušina» ga je vodila pot v umetniško še točnejše oblikovanje svojega sveta, kjer si stoje nasproti človek-bog in bog-človek, kozmos in kaos, Apolo in Dioniz. Pričujoča «komedijska jedna tajne» je burna drama iz življenja v tistem najglobljem zmislu, ko zremo človeka v njegovi nagoti in ko so «kostumi samo za to tu, da pokriju nagost». To je drama, ki je tako prepričevalno resnična kot življenje samo, dasi ni naturalistična, ampak je podoba «večite čovečnosti», kajti avtor: »skidajúci sa ljudi odelo i slučajnosti doba počem za ocrtanjem čiste duše»; taka drama «zahtevala bi pozorište kao hram, igru kao misterij, u kojem se čovek na čas vraća intimnom osećaju svetosti i uzvišenosti života...» Kozmos, zgoščen v usodo osmero ljudi, izobčenih, brezdomskih, vrženih iz tečaja. Kakor iz temin rasto pred nas, z vsako besedo otipljivejši, z vsakim činom resničnejši, dokler jih ne doživimo z vso grozo zavzetja in sočutja. V ospredju stoji zagonetni Lot, čigar tajinstvenost obstaja v tem, da hoče biti človek, da hoče še živeti v skladju s seboj in vesoljstvom, čeprav mu je dano, da ostro razlikuje med dobrim in zlim v življenju. Njegov duh je silno prebujen, vsega se dotika, ali vsak dotik je smrtnonevaren. Ljudje, ki pridejo ž njim skupaj, čutijo njegovo demonsko moč in se mu klanjajo. Delavci ga izvolijo za vodjo upora. On pa jim govori hladno, ni še dovolj čist, da bi imel pravico ubijati druge. «Ne može se s mržnjom nikuda stići, ona je sredstvo robova. Samo onda kad